

Temmuz 1971

Bilim ve Teknik'in 40 yıl önceki sayısı olan 1971 yılı Temmuz sayısında yer alan başlıklar şöyle: Bulutlar, Kolibri: Havada Durabilen Kuş, Maddenin Yapısı, Yerdeğiştirme Davranımı, Go Oyunu Hızla Yayılıyor, Beyin Bir Enerji İstasyonudur, Nasrettin Hoca ve Sibernetik, Askeri Amaçlar için Hoverkraft, Ankara'nın Kirli Havasını Araştırma Projesi, Ben Erol'un Erbeziyim, Fotoğrafçılık, Suni Yağmur ve Ötesi Derginin Temmuz 1971 sayısında "faaliyeti etkin kılma sanatı" olarak tanımlanan sibernetiği anlatırken Nasrettin Hoca fıkralarına göndermeler yapan "Nasrettin Hoca ve Sibernetik" başlıklı yazıdan bazı alıntılar yaptık.

Nasrettin Hoca ve Sibernetik

Abdülbaki Gökımarlı'nın belirttiği gibi Nasrettin Hoca halktır. Bu memleketin insanları zeki, çilekeş, cefakâr, yalancı yüzüne gözüne bulaştırın, dürüst, güler yüzlü, umut dolu insanları.

Eğer bilim halka doğru yönelmek istiyorsa halkın dilini kullanmalıdır. Halk tarafından benimsenmek istiyorsa onun kavramlarına, onun anlayışına, onun sevgisine hitap edebilmelidir.

İki çelişik durum ve Nasrettin hoca: Bir yandan halka hitap etmek, bir yandan bilim dilini yaymak istiyorsunuz. Çelişki içinde gibi görü-

nen iki durum. Çelişik durumları çözmek için Nasrettin Hoca'nın olağanüstü bir kabiliyeti vardı: Hem kapının yanında durmalıydı (hırsız girmesin diye annesi öyle öğütlemişti) hem de uzakta bulunan annesine dayısının bu akşam misafirlige geleceğini bildirmeliydi. İnsan bildiği gibi aynı zamanda iki yerde bulunamaz. Her iki şartı gerçekleştirmek için bakın Nasrettin Hoca ne yaptı: Kapıyı söküp yanında taşıyarak annesine dayısının geleceğini bildirdi. Böylece kapının yanından ayrılmamış oldu.

Sibernetik de çözülmez gibi görünen sorulara aşağı yukarı buna benzer bir teknikte cevap veriyor, zamana başka bir açıdan bakıyor. Zamanla gelişen şartları göz önünde bulunduruyor.

Sibernetik, faaliyeti etkin kılma sanatıdır. Bu faaliyet önceden belirtilmiş gayeye erişiyorsa etkili kabul edilir. Faaliyetin gayesi, civarında belirtilmiş bir değişiklik yapmaktır.

Sibernetik bilimler arasında müşterek kavramlar ortaya atmak ve bilgi akımını hızlandırmak üzere ortaya atılmıştır. Burada en önemli nokta bilgi alışverişinde bir hız ortaya atmaktır. Böylece gerek sosyal bilimlerde, iktisatta gerekse psikoloji dâhil biyolojide, gerekse fizikte, birlikte kullanılan terimler ortaya atıldı. "Feed back" bunların başında gelir. Bazı yazarlar sibernetik için "feed back bilimi" derler.

Nasrettin Hoca ve Feed Back: İş hayatında, iktisatta, modern biyolojide çok kullanılan bir terim feed back'tir. Akılda kalması için Nasrettin Hoca'nın bir fıkrası ile anlatalım.

Nasrettin Hoca bir gün eşeğine ters binmiş gidiyormuş. "Niye ters bindin?" diye soranlara "Öğrencilerimle camiye gidiyoruz. Sırtımı onlara çevirirsem birer birer kaçarlardı, camiye tek başıma giderim. Onların arkasından gitmek de benim hocalık şerefime yakışmaz."

Aslında boş şereflerin insanı gülünç durumlara soktuğunu anlatmak isteyen bu fıkra aynı zamanda feed back için güzel bir örnektir. Geri ile karşılıklı bilgi veya haber bağlantısı anlamına gelen feed back - kelime çevirisi: geriyi besleme - bir amaca ulaşmak için merkezden çevreye ve çevreden merkeze haberler iletme zinciridir. Merkezin çevreyle irtibatını kesmeden çevrenden gelen bilgileri değerlendirip tekrara ne yapması gerektiği hakkında bilgi iletmesi ve neticeye ulaşana kadar aynı şekilde gidip gelen bilgi (veya haber) akımıdır. Eğer bir öğrenci kaçmak isteseydi, Hoca "buraya gel!" diye bağırarak ve öğrenciyi tekrar sıraya sokacaktı. Böylece istenen hedefe ulaşılmış oluyor. Burada hedef tam olarak öğrencileri camiye sokmaktan ibaret. Feed back'in önemi, zamanla gelişen şartları göz önünde bulundurması ve her an belirsizliğe gidererek belirli bir amaca yöneltmesidir. Eğer feed back mekanizması olmasaydı hayat mevcut olamazdı. Çünkü bildiği gibi hayat belirsizliğe karşı bir mücadele çabasıdır.

Haberleşmenin önemi: Eski fizik anlayışı daha çok enerji alışverişine önem veriyordu. Hiç enerji kullanmadan daimi işleyen makine icat etmek hayallerinin kırılmasını, eşit sıcaklıkta bir kaynaktan ısı çekerek makine işletmenin mümkün olmadığını bildiği bilgisi takip etti.

Bugünün şartlarına göre - enerji problemi halledilmiş - makinenin işlemesi için önemli nokta haber zincirinin iyi kurulmasıdır. Beyin gibi, elektronik kompüterler de çok az enerji kullanıyorlar. İşlemleri için önemli olan akım zincirleridir.

Sibernetik bizi yakından ilgilendiren olaylarla meşgul oluyor. Bu surette iş hayatına uygulanabiliyor. Çünkü modern işletmecilikte esas olan enerji akışından ziyade bilgi akışıdır.

